

реального стану речей і запуску запланованого ланцюга реакцій, що спричиняє зростання агресії в суспільстві, зниження рівня толерантності, протиставлення груп «ми» і «вони», нагнітання паніки та ін.

Швидка зміна воєнно-політичної ситуації навколо України свідчить про те, що законодавчі зміни зараз ускладнено, адже це вимагає тривалого часу, але вирішувати питання достовірності діяльності джерел інформаційного простору на рівні документів, змісту доктрин чи стратегій, які можна оперативно коригувати у випадку подальших радикальних змін зовнішньо- та внутрішньополітичної ситуації в Україні, цілком можливо.

Державні установи мають на законодавчому рівні проводити профілактичну та просвітницьку роботу серед українського суспільства щодо фільтрування поширення фейкової інформації. Людей потрібно навчати мислити критично, перевіряти будь-яку інформацію, керуватися даними офіційних, а не анонімних джерел, навчати відрізняти правду від маніпуляцій, адже стабільність та спокій в Україні залежать не лише від влади, а й від зважених дій кожного українця.

Місце і значення експертного оцінювання відповідності вебсайтів вимогам доступності

Дмитро Островерхов,

ТОВ «Агентство судових експертиз», м. Харків, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0505-2788>, e-mail: agentstvoexpertiz@gmail.com

Досліджено проблематику доступу до вебресурсів людей з обмеженими можливостями. Проаналізовано чинне законодавство й державні стандарти України у сфері цифрової доступності. Узагальнено підходи до формування вимог щодо цифрової доступності. Визначено значення судового експерта у процесі забезпечення й дотримання вимог стандартів у сфері доступності.

Ключові слова: доступність, інклюзивність, безбар'єрність, судова експертиза, вебресурси, права людей з обмеженими можливостями.

Place and value of expert assessment of websites' compliance to "accessibility" requirements

Dmytro Ostroverkhov

The problems of access to web resources for persons with disabilities were investigated. The current Ukraine legislation and state standards in the area of digital accessibility were analyzed. Generalized approaches to the formation of requirements for digital accessibility. The forensic expert's value in the process of ensuring and compliance with accessibility standards was defined.

Keywords: accessibility, inclusiveness, barrier-free, forensic, web resources, rights of persons with disabilities.

Доступність інформації в інтернеті для всіх без винятку людей — це актуальне завдання, яке має на меті залучення людей з обмеженими можливостями до суспільного життя. Доступність — це відсутність бар'єрів і перешкод для

користування інтернет-ресурсом із застосуванням допоміжних технологій, до яких належать технічні пристрої (дисплей Брайля, наприклад) та програми (програми читання з екрану, збільшення тексту тощо). Доступність не обмежується

Перелік джерел посилання

1. Конституція України від 28.06.1996 р. (зі змін. та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 01.03.2023).
2. Гитлер А. Моя боротьба. Харків, 2003. 704 с.
3. Кіца М. Особливості реклами в українських інтернет-ЗМІ в умовах інформаційної війни. *Теле- та радіожурналістика*. 2015. Вип. 14. С. 170—174.
4. Приоритетным направлением информационной безопасности является обеспечение наступательности, — Турчинов / Цензор. нет. 09.04.2015. URL: https://censor.net/ru/news/332083/prioritetnym_napravleniem_informatsionnoyi_bezopasnosti_yavlyetsya_obespechenie_nastupatelnosti_turchinov (дата звернення: 01.03.2023).
5. Толорая Л. Гібридна війна у медіапросторі Дніпропетровщини: як протистояти інформаційним загрозам / Суспільне. Новини. 21.02.2022. URL: <https://suspilne.media/202448-gibridna-vijna-u-mediaprostori-dnipropetrovsini-akprotistoati-informzagrozam> (дата звернення: 01.03.2023).

коректною взаємодією ресурсу з допоміжними технологіями, а й містить певні вимоги до візуального дизайну й інформаційної структури, які мають на меті забезпечити потреби людей із вадами зору та слуху, порушенням дрібної моторики, когнітивними захворюваннями. Це той аспект доступності, який має вплив на кожного користувача.

В додатку до Порядку оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади (затверджений Постановою Кабінету Міністрів України) [1] та у Вимогах до дизайну офіційних вебсайтів (вебпорталів) органів виконавчої влади та офіційних вебресурсів, що пов'язані з діяльністю органів виконавчої влади, та Єдиного вебпорталу Кабінету Міністрів України (затверджених наказом Міністерства цифрової трансформації України) [2] одна з обов'язкових умов для створення (модернізації) офіційних вебсайтів (вебпорталів) органів виконавчої влади — їх доступність для користувачів з порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату, мовлення й інтелектуального розвитку, а також із різними комбінаціями порушень (відповідно до ДСТУ *ISO/IEC 40500:2015* «Інформаційні технології. Настанова з доступності веб-контенту *W3C (WCAG) 2.0*») не нижче рівня AA.

15 червня 2022 року набув чинності ДСТУ *EN 301 549:2022* «Інформаційні технології. Вимоги щодо доступності продуктів та послуг ІКТ (*EN 301 549 V3.2.1 (2021-03), IDT*)», гармонізований з європейським стандартом методом перекладу — національний стандарт для продуктів і послуг інформаційно-комунікаційних технологій, включно з веб-сайтами, електронними документами, програмним забезпеченням, зокрема мобільними застосунками та цифровими пристроями, який засновано на *WCAG 2.1 (Web Content Accessibility Guidelines* — настанова щодо доступності вебвмісту, оприлюднена *World Wide Web Consortium (W3C) 2018* р., що є найавторитетнішим джерелом рекомендацій із забезпечення вебдоступності в усьому світі: цей документ створено людьми з обмеженими можливостями для людей з обмеженими можливостями) [3].

Постійне вдосконалення й доповнення стандартів триває. Це пов'язано насамперед із розвитком допоміжних технологій, обізнаності фахівців у галузі доступності та проведенням досліджень користуального досвіду людей з обмеженими можливостями. Так, перший стандарт *WCAG 2.0 (2008)* містив 61 критерій, наступний (*WCAG 2.1*) — уже 78, а *WCAG 2.2* — на 7 критеріїв більше. Ці стандарти розробляють так, щоб кожна

наступна версія доповнювала попередню новими вимогами й рекомендаціями [3].

Стандарти *WCAG* мають однакову структуру — «критерії успіху», іншими словами — певні вимоги щодо доступності, які можна об'єктивно перевірити. Кожен «критерій успіху» належить до одного з чотирьох базових принципів *WCAG*, а саме:

- 1) сприйнятливість. Інформація й компоненти користуального інтерфейсу мають бути представлені у такий спосіб, щоб їх могли сприймати користувачі;
- 2) керованість. Навігація має бути доступною для всіх користувачів, включно з тими, хто використовує клавіатуру або допоміжні технології;
- 3) зрозумілість. Контент і дизайн користуального інтерфейсу мають бути зрозумілими кожному користувачеві;
- 4) надійність. Контент має бути надійним і відображатися на всіх пристроях і в усіх програмах та застосунках, якими послуговуються користувачі, зокрема із застосуванням допоміжних технологій [3].

Кожен «критерій успіху» відповідає одному з трьох рівнів доступності: A, AA, AAA, де A — найнижчий рівень, що за більшості обставин вважають недостатнім, а AAA — найвищий, дотримання якого враховує потреби широкого кола користувачів з інвалідністю, але вимагає значних зусиль і ресурсів для втілення. Рівень AA — це розумне очікування, яке балансує між доступністю й зусиллями, необхідними для її реалізації. Саме тому «критерії успіху», які відповідають рівню доступності AA, стали основою законодавчих вимог щодо доступності в багатьох країнах [3].

Розпорядженням Кабінету України схвалено Національну стратегію із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, метою якої є створення безперешкодного середовища для всіх груп населення, забезпечення рівних можливостей для кожної людини в реалізації її прав отримувати послуги на рівні з іншими (шляхом інтегрування фізичної, інформаційної, цифрової, соціальної та громадянської, економічної та освітньої безбар'єрності в усі сфери державної політики) [4].

Паралельно визначено основні завдання до 2030 року щодо забезпечення доступності усіх громадян до цифрових послуг і державних вебсайтів, серед яких:

- запровадження тестування всіх державних онлайн-ресурсів та онлайн-контенту на відповідність стандартам доступності;
- посилення відповідальності й удосконалення механізму контролю за дотриманням вимог

стандартів у сфері доступності до публічних онлайн-ресурсів;

- розроблення та подання на розгляд Верховної Ради України законопроекту щодо зобов'язання органів місцевого самоврядування, судової, виконавчої та законодавчої влади, підприємств та організацій комунальної і державної форм власності забезпечити відповідність онлайн-контенту й онлайн-ресурсів вимогам стандартів у сфері доступності [4].

Ухвалення чітких вимог щодо доступності інформаційно-комунікаційних технологій (ДСТУ EN 301 549:2022) і визначення обов'язків для певного кола осіб неминує спричинити дискусії та судові справи із захисту прав людей з обмеженими можливостями й подальше усунення дискримінаційних обмежень. Набрання чинності нормативно-правовими актами щодо визначення чи посилення відповідальності за недотримання вимог стандартів у сфері доступності до публічних онлайн-ресурсів, зі свого боку, спровокує судові провадження із притягнення до відповідальності. Наприклад, за даними спеціалізованого з доступності інтернет-ресурсу «*accessibility.com*» 2022 р. у США подали 2387 позовів щодо порушень вимог до доступності вебсайтів [5].

Судова експертиза — це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду.

Визначення відповідності програмних продуктів певним версіям чи вимогам є одним з основних завдань експертизи комп'ютерної техніки і програмних продуктів. Основним завданням експертизи об'єктів інтелектуальної власності (до яких належать також об'єкти авторського права, зокрема комп'ютерні програми (з певними умовами), а також вебсайт, причому як програмна частина (вебдодаток), так і контент та зовнішнє оформлення, дизайн) є визначення властивостей цих об'єктів.

Під час проведення експертиз (експертних досліджень) з метою виконання певного експертного завдання експерти, поміж іншого, застосовують методики проведення судових експертиз. Розроблення алгоритму проведення дослідження й методології оцінювання кожної вимоги доступності, заснованих на стандарті ДСТУ EN 301 549:2022, але з урахуванням специфіки експертної діяльності й уже наявних методичних рекомендацій, дасть змогу забезпечити такі принципи судово-експертної діяльності, як об'єктивність і повнота дослідження.

Підбиваючи підсумки, варто зауважити таке. Дослідження вебсайтів із метою надання висновку

з питань їх відповідності вимогам (стандартам) доступності, безумовно, потребує спеціальних знань, причому як у комп'ютерно-технічній та інформаційно-комунікаційній сфері, так і безпосередньо у сфері цифрової доступності. Інституція судової експертизи в Україні відіграватиме значну роль у процесі розвитку й забезпечення доступності в цифровому середовищі (у частині наукового та методичного забезпечення), а надалі шляхом здійснення практичної експертної діяльності з дослідження вебсайтів, мобільних додатків та інших інформаційно-комунікаційних технологій на предмет їх відповідності вимогам доступності. Розроблення та впровадження методичних рекомендацій з оцінювання відповідності вебсайту вимогам доступності може стати методичним підґрунтям для виконання судовими експертами відповідних експертних завдань під час провадження експертних досліджень вебсайтів, програмного забезпечення, мобільних додатків та інших об'єктів, отже, вагомим внеском у забезпечення безбар'єрності цифрового простору в Україні.

Перелік джерел посилання

1. Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 04.01.2002 р. № 3 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.03.2022).
2. Вимоги до дизайну офіційних вебсайтів (вебпорталів) органів виконавчої влади та офіційних вебресурсів, що пов'язані з діяльністю органів виконавчої влади, та Єдиного вебпорталу Кабінету Міністрів України : затв. наказом Міністерства цифрової трансформації України від 23.06.2022 р. № 57 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0785-22#Text> (дата звернення: 15.03.2022).
3. Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.1. W3C Recommendation 05 June 2018. URL: <https://www.w3.org/TR/WCAG21/> (дата звернення: 15.03.2022).
4. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : схвал. розпорядж. Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 р. № 366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.03.2022).
5. Empowering digital accessibility for businesses / Accessibility.com. URL: <https://www.accessibility.com/complete-report-2022-website-accessibility-lawsuits> (дата звернення: 15.03.2022).